

Şuşa uğrunda döyüşlər xarici mütəxəssislərin yazılarında

Tarixi hadisələr, tarixi döyüşlər heç vaxt unudulmur. Həmişə yazılır, xatırlanır. Şuşanın azad olunması uğrunda gedən döyüşlər də tarixilik qazanıb.

Belə olmasaydı, Şuşa döyüşləri ölkəmizdən kənar da peşəkarlar tərəfindən öyrənilməz, geniş şərh olunmazdı. Amerikalı mütəxəssislər Müasir Müharibə İnstitutunun saytında institutun Şəhər Müharibəsi araşdırmalarının rəhbəri, layihənin həmmüəllifi Con Spenser və Seton Hall Universitetinin Diplomatiya və Beynəlxalq Münasibətlər Məktəbində beynəlxalq əlaqələr üzrə bakalavr təhsili alan Harşana Qurhunun müəllifləri olduğu "Şuşa uğrunda döyüş və 2020-ci il Dağlıq Qarabağ Müharibəsinin qaçırılan dərsləri" adlı məqalə yazıblar. Məqalədə Şuşa uğrunda gedən döyüşlər, bu döyüşlərdə böyük hünər göstərmiş zabit və əsgərlərimizin qəhrəmanlığından yazılır. Məqaləni nəzərdən keçirdikcə təhlillərin daha çox Azərbaycan Ordusunun üstünlüyü üzərində qurulduğu aydın hiss edilir. amerikalı şərhçilər yazırlar: "2020-ci il Dağlıq Qarabağ müharibəsi kifayət qədər diqqət mərkəzində olub. 6 həftəlik müharibə haqqında edilən şərh və təhlillər döyüşün gələcəyi üçün bir sıra iddialar ortaya qoydu: hərbi kampaniyalarda müharibənin şəhər xarakteri barədə açıq xatırlatmalar təklif etməsi bu müzakirələrdən tamamilə kənar qalan bir məqamdır. 1988-1994 və 2016-cı illərdə Azərbaycan və Ermənistan arasında müasir dövrdə bölgədə bir neçə böyük döyüş əməliyyatları baş verib. 2020-ci ilin sentyabrında Azərbaycanın torpaqlarının azad edilməsi üçün həyata keçirdiyi əks-həmlə əməliyyatını isə dünya diqqətlə izlədi".

Məqalədə diqqət daha çox Şuşa uğrunda gedən döyüşlərə yönəldilib: "Müharibənin ən vacib döyüşü Şuşa şəhərində baş verdi. Şuşa azad olunduqdan sonra Ermənistan təslim oldu və işğal etdikləri ərazilərdən çıxaraq, məğlub tərəf kimi müqavilə bağladı. Şuşa şəhəri və ətrafda on kənddən ibarət olan böyük Şuşa bölgəsi Dağlıq Qarabağın mərkəzində yerləşir. Tez-tez "Azərbaycanın mədəniyyətinin beşiyi" kimi xarakterizə olunan Şuşada Azərbaycan ziyalıları, şairləri və yazıçıları doğulublar. Şuşada məscid və məqbərələr kimi bir çox mühüm mədəni abidələr yerləşir... Şuşa 1992-ci ildə Ermənistan tərəfindən işğal olundu. O zaman ərazidə 23 mindən çox azərbaycanlı olduğu təxmin edilir. Döyüş zamanı və sonra şəhərin çox hissəsi dağıldı və Azərbaycan əhalisinin çoxu öldürüldü, qovuldu və ya didərgin salındı".

Məqalə müəllifləri uğrunda gərgin döyüşlər getmiş Şuşanın gözəlliyini də təsvir edirlər: "Şuşa bölgədəki digər şəhər və rayonların zirvəsində dayanır. Gözəl görünüşü və dağlıq ərazisi işğal olunmuş bütün rayonun nəzarət altında saxlanması üçün strateji üstünlük verir. Şəhər, həmçinin nəhəng təbii qaladır. Üç tərəfdən, şəhərin kənarlarından hündür qayalar ucalır və şəhərin qərb kənarı boyu şimaldan cənuba yalnız böyük bir yol keçir. 2020-ci il müharibəsi zamanı həm Azərbaycan, həm də Ermənistan üçün, mübalığəsiz, mədəni əhəmiyyətini və əsas coğrafi üstünlüyünü nəzərə alaraq, Şuşaya nəzarət etmək hər iki tərəfin ən əsas məqsədi idi".

Məqalədə zabit və əsgərlərimizin qəhrəmanlığı da öz əksini tapıb. "Oktyabrın 28-30-da Şuşanı təcrid etmək və şəhərin müdafiəsini pozmaq üçün möv-

qə tutan 400 nəfərlik Azərbaycanın xüsusi təyinatlı qüvvələri meşələr və yarıqlar arasında güclü müdafiə olunan Laçın dəhlizindən və ətraf kəndlərdən keçiblər. Məlumatla görə, onlar şəhərə bir çox istiqamətdən daxil olublar və fərqli hədəflərə yaxınlaşmaq üçün 100 nəfərlik qruplara bölünüb. Ermənilər Azərbaycan qüvvələrinin əsas yollarından hücum edəcəklərini gözləyirdilər. Lakin əsgərlərin çoxu atəş dəstəyi olmadan ermənilərin qorumadığı dik qayalıqlara dırmaşdılar. Qaranlıq, davam edən Laçın hücumları və müdafiəçilərin uğursuz xeyalları Azərbaycanın xüsusi təyinatlı qüvvələrinin görünməz meşələr və dağlıq ərazilərlə Şuşa müdafiəsini qırmaq üçün qərarlı hərəkətdə olmalarını təmin etdi.

Noyabrın 4-də Azərbaycanın piyada qoşunlarının Şuşanın cənubundakı Daşaltı kəndi yaxınlığında olan yol uğrunda döyüşdükləri barədə xəbərlər gəldi. Həmin günə qədər Azərbaycan silahlı qüvvələri Şuşanın cənubundakı dağ silsiləsini və Şuşanı Laçın şəhərinə bağlayan Laçın dəhlizinin əsas hissələrini də azad etmişdilər. Noyabrın 5-də axşam saatlarında Azərbaycanın xüsusi təyinatlı qüvvələrinin bir qismi əsas yola çatdı və Şuşanın müdafiəsinə kömək etmək istəyənləri təcrid etdilər. Bu, şəhərin ən azı üç əsas istiqamətdən açıq şəkildə mühasirəyə alındığı üçün Şuşaya az miqdarda yardım gələcəyi demək idi. Noyabrın 6-da Azərbaycan qoşunları

şəhərin kənarına çatdı... Noyabrın 7-də ərazini duman bürüdü. Bu, Azərbaycan qüvvələrinin müharibə boyu onlara bu cür üstünlük qazandıran havadan müşahidə və zərbə qurğularının istifadəsini əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlaşdırdı. Əks-hücumla baxmayaraq, Azərbaycan qüvvələri öz mövqelərini qorudular. Şuşa meşələrində müdafiə xətti qurduqlar və üç erməni əks-hücumunu dəf etdilər. Şuşa İcra Hakimiyyətinin binasını ələ keçirərək, erməni qüvvələrini qovmağa başladılar, şəhərdəki binaları və daha geniş əraziləri təmizlədilər. Şuşa uğrunda döyüş sonda binadan-binaya yaxın döyüşə çevrildi.

Noyabrın 8-də Prezident İlham Əliyev xalqa Azərbaycan Ordusunun Şuşanı işğaldan azad etdiyi müjdəsini verdi. Şuşanın azad edilməsi Azərbaycan üçün böyük bir strateji qələbə idi və nəticədə, müharibənin taleyini həll etdi. Şuşa uğrunda gedən döyüş göstərir ki, qələbə üçün geniş təsəvvür və müharibə oyunlarını da əhatə edən müdafiə planlarına sahib olmaq lazımdır".

Şuşa uğrunda gedən döyüşləri həmişə iftixar hissi ilə xatırlayacağıq. Çünki Şuşanın azadlığı naminə aparılan döyüşlər tarixi döyüşlərdir. Ona görə də unudulmur, öyrənilir və gələcəkdə də öyrəniləcək.

Vahid MƏHƏRRƏMOV,
"Azərbaycan"